

نقشه‌ی مازندران و سواحل بحر خزر

منوچهر ستوده

هر یک را با علامت قراردادی نشان داده است. نظیر ⑤ برای شهرهای بزرگ و همان علامت کوچکتر برای شهرهای کوچک. تقسیمات جغرافیایی دشت گیلان و مازندران محدود به رودخانه‌هاست. از رودخانه‌ی آستارا تا سفیدرود را «گیلان بیه پس» می‌خوانند و از رودخانه‌ی سفیدرود تا رودخانه‌ی سورخانی را «گیلان بیه پس» می‌نامند.

از رودخانه‌ی سورخانی تا رودخانه‌ی چالوس نواحی جداگانه‌ی دیگری دارد. از رودخانه‌ی سورخانی وارد خاک سخت سر (رامسر) می‌شویم. بعد به تنکابن می‌رسیم. خود تنکابن شامل نشتا و زوار و کلارستاق است که حد آنها به رودخانه‌ی چالوس می‌رسد. یکی از نامهای این نواحی در این نقشه نیست.

در حومه‌ی ساری از دهستانهای: بناقت، بندرج، پشتکوه، پی‌رجه، رمدان، خیل، رودپی، زارم رود، سوچلما، سورتیجی، شهرخواست، فرم، گلیجان، رستاق، نرماب ده سر و سایر دهستانها با دهکده‌های تابعه آنها یاد شده است.

در شهرستان شاهی که در نقشه‌ی «علی‌آباد» آمده است یادی از دهستانهای زیر نشده است.

بالاتجن، بیشه سر، پل سفید، تالاری، خانقاه پی، راستویی، زیراب، شیرگاه، کسلیان، کیاکلا، گیلخواران، لفور، ولویی که منطقه‌ی سوادکوه را تشکیل می‌دهند. در نقل نامهای دهکده‌های تابع این دهستانها نیز اشتباهات زیادی دیده می‌شود و اغلب دهکده‌ها روی نقشه بر سر جای خود نیستند.

میان سوادکوه و سرچشمه‌های رودخانه‌ی چالوس در ناحیه‌ی

به نظر می‌رسد که «خامی بی غمی» را مسئول کشیدن این نقشه کرده‌اند. نخست در نامگذاری این نقشه آمده: «نقشه‌ی مازندران و سواحل بحر خزر» مگر مازندران جزء سواحل بحر خزر نیست که فقط یادی از مازندران کرده و گیلان را از یاد برده است. از اینها گذشته مگر سواحل بحر خزر فقط سواحل جنوبی آن است و شامل سواحل غربی و شمالی و شرقی نمی‌شود. به نظر ما اگر می‌نوشت «سواحل جنوبی بحر خزر شامل مازندران و گیلان» شاید مفهوم بیشتری داشت. شرحی که علیقلی مهندس الدوله برای این نقشه نوشته‌اند از قرار زیر است:

این نقشه فعلاً کاملترین نقشجات موجوده‌ی مازندران است که آقای ظهیرالملک حکمفرمای کل مازندران در زمان تصدی حکمرانی خود امر به نرسیم نموده و مترصد تکمیل جنبه‌ی اقتصادی و فلاحتی آن سرزمین بوده‌اند. ارباب دانش و علمای فن کاملاً وسایل ارتباطی و سایر موجبات ترقی اقتصادی و فلاحتی را با آن همه استعداد فاقد است. علیقلی مهندس الدوله در دست راست نقشه طرف پایین مختصات را به این شرح نوشته‌اند:

مقیاس = ۱/۱۰۵۰۰۰

علامت پل و رودخانه، سلسله جبال کوچک، سلسله جبال بزرگ، دامنه کوهها، دریا و دریاچه‌ها، جنگل، گردنه، قریه‌ای که بیش از صد خانوار است، قریه‌ای که ساکنین آن مسیحی می‌باشند، گمرک خانه، باتلاق، قلّه کوه (متر)، جاده ارباب‌رو، جاده کاروانرو، خطوط راه آهن، حاکم نشین، قصبه، مساجد، قریه‌ای که دارای کمتر از صد خانوار است، استحکامات نظامی، قلعه، و

کوهستانی از ذکر دهکده‌های بیلاقی نور صرف نظر کرده‌اند و از عمود اصلی اوزرود و شعبه‌های آن کوچکترین اثری نیست. گویی نور کوهستانی اصلاً به وجود نیامده تا نقشه‌کش از دهکده‌های آن یاد کند.

شهرها و دهکده‌های لب دریا ناقص و گاهی غلط ذکر شده‌اند. مقسم المیاه دو رودخانه کجور یعنی رودی که به گلندرود می‌رود و رودی که به عمود رودخانه چالوس می‌ریزد. دست‌وسعی است، در صورتی که فقط یک یال کوه باید باشد.

رودخانه کجور که به عمود رود چالوس می‌رسد درست نود درجه با رودخانه چالوس اختلاف دارد. در صورتی که در این نقشه رودخانه کجور در امتداد و دنباله رودخانه چالوس است. خلاصه این نقشه جای درستی ندارد و به درد چاپ کردن و انتشار دادن نمی‌خورد و اگر این کار انجام شده است بی مطالعه و بی بررسی بوده است. پس بنده حق دارم که نقشه‌کش را «خامی بی غمی» بخوانم. والله اعلم بحقایق الامور.

